»БРАНИК« ИЗЛАЗИ
шест пута на недељу,
осим на дан после свеца.

ПРЕТПЛАТА и ОГЛАСИ
шаљу се на администрацију,
А РУКОПИСИ
уредништву »Браника« у Н. Сад.

Рукописи се не враћају.

БРАНИК

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ.

ЦЕНА ЈЕ »БРАНИКУ«:

	За Аустро-Угарску	За Србију:
на годину	К 32·—	40·— дин.
на по године	К 16·—	20·— „
на четврт године	К 8·—	10·— „

Појединн бројеви стају 10 потура.

ОГЛАСИ
рачунају се 10 пот. од реда ситних слова.

Уредништво и администрација „Браника“ налази се у кући А. Пајевића у Дунавској улици бр. 36.

Број 131. У Новом Саду, у петак 13. (26.) јуна 1908. Година XXIV.

Прилике у Србији после избора.

Прошло је пет година од доба грознога убиства од 29. маја 1903. у београдском конаку. Европа је била запрепашћена од грозоте тога убиства. Али се у Србији и у великом делу српскога народа држало, да ће се убиство од 29. маја дати *загладити препородом Србије* и новом владавином унука великога Карађорђа. Онима, којима је ишло у интерес, да се катастрофа од 29. маја 1903. заглади и који су себи највећу заслугу присвајали за династичну промену у Србији, назвали су стање са ступањем на престо краља Петра *»светим стањем«*. Но наскоро после ступања краља Петра на престо Србије, према грдним погрешкама, које се чиниле у »светом стању«, назив тога стања »светим« постао је за Србију права сатира, прави подсмех политичкога стања. Завереничко питање лежало је на грудима Србије као нека *мора* и заустављало је сваки правилан ток и развитак уставнога живота у Србији. Негодовање просвећене Европе према утецају завереника на државни живот Србије било је тако велико, да је по готову са бојкотовањем краља Петра бојкотована и Србија из редова европских држава. Па кад се у Београду није имало куда, учињено је нешто против завереника, што и ако није могло задовољити цивилизовану Европу, ипак је дало бар формално неку сатисфакцију, неку задовољштину повређеним осећајима цивилизоване Европе. *Завереници су били умировљени.* Била је то врло блага сатисфакција. Место да су дошли пред суд, они су стављени у мир, као да нису учинили никакво зло и као да је грозно убиство од 29. маја 1903. нека мала званична погрешка дисциплинарне природе!

Гледало се у Београду, да се даљи уплив завереника *забашури*, па да се Европи замажу очи, као да су завереници одстрањени од сваког уплива на државни живот Србије.

Међутим није могло остати тајна, да завереници и даље упливишу на државни живот Србије, јер се без њихове саизволе није могло састављати, ни мењати икакво српско министарство. Последњи избори за скупштину придонели су жив доказ безочности у погледу завереника. Где је била *памет у Николе Пашића*, да је не само допустио, него још и подупирао избор као владина кандидата *потпуковника Петра Мишића*, једнога од главних завереника и извршиоца грознога убиства од 29. маја 1903.?! Је ли краљ Петар помишљао на то, да је он од европских владара бојкотиран па да кандидатура Петра Мишића даје нов материјал и његовим и Србијиним непријатељима, који указују прстом на краља Петра као учесника у крвавој катастрофи од 29. маја 1903.?

Но краљ Петар од доба свога ступања на престо учинио је толико *крупних погрешака*, да се оне наде, које су биле скопчане са његовим ступањем на престо Србије ни у чем нису испуниле. »Браник«, и ако је најодлучније осуђивао крваво дело од 29. маја 1903., ипак је симпатично поздравио ступање краља Петра на престо Србије, па је освежавао реминисценције из доба великога Карађорђа.

Али набрзо се морадосмо разочарати и уверити, да краљ Петар није знао улити *свежега* живота у прилике у краљевини Србији. Краљу Петру је казано и у Београду и у нас овде, да се *уставни владар* не сме никад одрећи утецаја на државни живот Србије, бар не у оном правцу, што кажу Французи: conseiler les esprits. Али краљ Петар као што је нашао стање после погибије Обреновића, тако га је продужио, са свима оним манама у државном животу Србије, против којих су се борили и Обреновићи. Краљ Петар је мислио да не може бити без радикала и без Пашића, јер би се иначе срушила зграда српске државе! Па и онда, кад су стари радикали, такозвани фузијонаши били потиснути од младих радикала, од самосталаца, и онда се вратио на своје љубимце, старе радикале, по оном: on revient toujours à ses premières amours! Али за што то? Е, за то, што су то тако заповедали завереници, који могу и данас да кажу краљу Петру: Ich halt' dich fest, ich halt' dich warm! Како да краљ Петар не слуша заверенике, кад их мора слушати и Пашић!

Да, тај Пашић! Ко је тај Пашић? Писац ових редака није никад видео Пашића, никад није говорио с њиме, па га за то мора просуђивати само по његовим делима.

Пре више година управио је био Пашић јавно једно пријатељско писмо на данашњега вођу наших несретних радикала. Садржина тога писма била је тако без политичких мисли и без политичкога полета, да се свако морао чудити, како је могуће, да тај Пашић као вођа радикала у Србији може играти какову улогу. Али симпатије и братски одношаји међу двојицом радикалских вођа постали су у низу година све то интимнији и у том интимитету импоновао је овдашњи радикалски вођа србијанском вођи на сваки начин за то, што је овдашњи вођа даровитији, него ондашњи. Али за то Пашић ни из далека није могао достићи онај виртуозитет у извесном грозном својству као овдашњи вођа. На сваки начин да су обадва вође учинили неизмерна зла и овде и онде напаћеном Српству.

Било је време, кад се Пашићеву злу могло стати на пут. Покојни Јован Ристић, као регент мирио је тадање моћне либерале са радикалима. Али се преварио у Пашићу. Или боље рећи кад је Пашић дошао на власт, својим интригама просто је преварио Ристића. И ми смо се преварили у овдашњем радикалском вођи, кад га је покојни Миша Димитријевић пријатељски на своје груди примио, да наскоро то пријатељство главом плати.

Међутим је Пашић начинио праву државничку „каријеру“, дочим се каријера овдашњега радикалскога вође завршила у Бачањијеву и Векерлову загрљају.

Онај, који је познавао интелектуални квалитет Николе Пашића, није могао себи никад представити, да ће Пашић ипак доћи до извесне *државничке рушине*. У тешком положају Србије према нашој монархији у склапању трговачкога уговора Пашић је бранио стопу по стопу становиште Србије. Али та његова државничка рутина није могла у њему накнадити државничку способност. Кад се долази до таква трговачког уговора, као што је уговор Србије са Аустро-Угарском, то онда није било слободно, *пре тога размештати се* према нашој монархији, да се дође до оне срамне Каносе, да аустријски чиновници *на земљишту Србије* смеју извршивати своје функције.

Пашић је одступио, и ако му ово није саветовао његов овдашњи пријатељ. За бога, Пашић има *десет гласова* скупштинске већине па за што да не остане на свом месту, кад овдашњи наши радикали и са *једним* гласом већине могу да доносе правоваљане статуте у нашој народно-црквеној автономији и да бирају патријарха? Све то иде. Главно је, да се одржи радикалство. За бога, од радикалства зависи спас Србије. Овдашњи радикалски вођа казује, да либерали, садашњи народњаци, немају никаквих заслуга за слободу и уставност Србије, јер су свагда били подлаци и насилници. Само су радикали донели праву слободу и уставност Србији, — па и онда, кад су им били савезници *»горски радикали«*, па они ражњари, који су се дичили радикалским именом!

Пашић је одступио Треба да образује ново српско министарство Пера *Велимировић*. Па зар Велимировић да је способан за данашњи претешки положај Србије? Главно је Велимировићево својство, да је радикал, и то стари радикал фузијонаш. О Велимировићевим способностима могао би дати најбољи одговор сâм Пашић. Јасна је ствар, да би Велимировићево министарство само било маскирано Пашићево министарство, јер краљ Петар и завереници не могу бити без Пашића.

Жалостан је данашњи положај Србије. У тренутку, кад се догађаји на Балкану развијају великом брзином, те се балканско питање приближује решењу, кад састанак у Ревељу ствара нову, повољнију ситуацију на Балкану у корист тамошњих хришћанских народа, — у Србији нема државника, који би били дорасли новом положају на Балкану. Србија нема данас Јована Ристића, већ Пашића и Велимировића! Довољно је, да су обојица, радикали, то им даје државничку квалификацију. Али би *млађи радикали* требали једном да увиде, да људи и из других странака нису за то Турци, што нису радикали. Зар у редовима народњака, па и напредњака нема добрих Срба? *Саберите се једном! Немојте бити партизани, него будите пре свега Срби* и онда ће Србија у данашњем тешком положају знати заузети положај, који јој припада при решењубалканског питања.

=

Брахијум

за предају српске манастирске штампарије.

Познато је, да је још 14. апр. саборски одбор замолио карловачко градско поглаварство за брахијум у погледу предаје српске манастирске штампарије.

Поглаварство је 21. маја одбило молбу за брахијум, пошто је патронат семеништа манастирских питомаца уложио уток на кр. уг. министра-председника противу закључка и позива саборског одбора, да му патронат одмах преда штампарију.

Против тога је решења уложио саборски одбор уток на жупанију, и после ургирања и интервенисања, уважила је она уток саборског одбора и решењем својим од 20. о. м. преиначила је речену одлуку градског поглаварства и упутила га, да своју припомоћ даде изасланицима саборског одбора, које је он изабрао, да преузму штампарију.

Жупанија је ову своју одлуку базирала по основу одбијеног утока патронатова од стране кр. уг. министра-председника.

Ово решење жупанијско обвеселило би и чика-*Мишу* и *Мачу* и братију им, али на њихову жалост стави она у то своје решење и то, да и саборски одбор и патронат могу у року од 14 дана уложити свој уток против тог њена решења и то на кр. земаљску владу одељење за богоштовље.

Како је патронат 30. маја решио, да се штампарија има предати саборском одбору инвентарно, то отпада потреба брахијума.

С тога ће патронат и поднети уток на земаљску владу, и тако ће сиромах Мата морати да још које време чекне, док му штампарија не дође у снажне руке, а с њим и његов »фактор« *Захарић*.

Патронат ће и од своје стране да умоли земаљску владу, да изашље од своје стране једног стручњака-фактора и једног рачунарског чиновника, да буду при предаји, јер се чика Миша боји, да му не ћу и ја **онако** предати штампарију, као што ју је он патронату предавао.

И опет му довикујем: Не бојте се, чика-Мишо, нисам ја јакобинске природе, и није мени стало, као што је Вама било до тога, да се предаја отегне у недоглед.

Мени је стало једино до тога, да је предам, као што *поштени* људи предају поверен им посао и своје звање, а подједно и до тога, *да изађе на видело манипулисање Машино и саборског одбора* од 7./IX. 1907. до 11./IV. 1908. године.

До тога ми је стало, и та се моја жеља или мора лепим испунити, или ћу нагонити и саборски одбор, ту нашу највишу автономну власт, *да призна, да не сме да изиђе с рачунима штампаријиним на среду*, и државну власт, да одобри тај његов поступак и да му даде своју помоћ за такав поступак, који ће морати сваки увиђаван и поштен човек осудити.

Но ја се уздам, да државна власт не ће поред свег наваљивања радикалског натрчати им на лепак и учинити оно, што они желе, т. ј. да им се штампарија преда ђутуре.

Нека радикали пристану на инвентарну предају и да покажу своје рачуне, како би се могле књиге завршити, па ћемо с предајом саме штампарије бити готови за 5 до 6 дана.

Без тога могу је само брахијалном помоћу добити, но тада не ће кључеве добити чика-Миша, него извршилац брахијума, а овај ће се мало предомислити, хоће ли их смети примити и какву би одговорност на себе навукао примањем кључева.

Не би згорег било, да ко од народносних посланика стави интерпелацију у овој ствари, и упита владу: сме ли се допустити, да државна власт иде на руку незаконитом захтеву радикалском?

Д. Р.

Криза у Србији.

□ Београд, 11. јуна 1908.

Криза се министарска развија споро као пуж. У четвртак прошле недеље Пашићев је кабинет предао оставку, за тим су у двору настала саветовања, а тек јуче поверен је састав кабинета *Пери Велимировићу*. Велимировић, док вам ове ретке пишем, саставља кабинет.

Пошто му је састав кабинета поверен, позвао је шефа самосталаца *Љубу Стојановића* на разговор. Стојановић се позиву одазвао и Велимировићу је на састанку изјавио: да ће *самосталци бити против његова кабинета као и против Пашићева*, апсолутно су и данас противни трговинскоме уговору са Аустро-Угарском и апанажи престолонаследнику.

Каква судбина чека Велимировићев кабинет, ако се састави, по тој се изјави види. Чека га иста судбина као и кабинет Пашићев.

Самосталци и остала опозиција сматрају такав кабинет *другим издањем владе Николе Пашића*; они тврде: да би Пашић под таквим или сличним кабинетом и даље владао, а они то неће да дозволе.

Опозиција би можда привремено (да се буџет прими у Скупштини) пристала на старорадикални кабинет, у којем не би били људи Пашићеви, но такав је кабинет готово немогућ. Старорадикали (на пример др. *Вујић*, др. *Весник* и др. *Миловановић*) већ су раније онемогућени у старорадикалној странци, нису бирани за посланике, а кандидација за изборе извршена је тако, да они немају својих група међу посланицима. Њих, и кад би образовали кабинет, у свако доба Пашићевци би могли срушити.

Ситуација је, као што видите, *врло тешка*; а како ће се из ње изићи, не може вам казати нико живи из Србије, па ни ваш дописник.

Но да вас бар донекле не оставим у неизвесности, напоменућу вам нешто, што се врло лако може догодити.

Изгледа, да Пашић развлачи ситуацију. Вероватно је, да ће његови људи образовати владу. Та влада треба да живи врло кратко време, до близу 1. августа Њу ће опозиција нападати, она, кад буде време, одступиће, а стари радикали изјавиће, да у опште више не ће да владају.

То ће бити пред речени датум, пред дан, кад ће наступити ванбуџетско стање, ако се буџет не продужи (а опозиција не ће наравно дозволити, да се буџет прими).

Шта је ванбуџетско стање, велики део ваших читалаца ни не зна. Горе је, него ваш ex-lex. Државна контрола запечати све касе, па се не издаје ни једна пара државнога новца. Тада, наравно, мора цео државни апарат да стане.

Дотле, видите, ова криза може да се развије, а вероватно је, да ће се дотле и развити.

Него немојте мислити, да је све то једна бесмислена политичка комедија. Напоменуо сам вам раније, да је *радикализам дошао у кризу*. Све то појава је те кризе. Опозиција је прегла, да искорени старорадикални режим, но он се не да. Никола Пашић припрема ванбуџетско стање, а наступи ли оно, неизбежна је *уставна криза* и евентуална *реакција*.

Догоди ли се то, шта мислите: ко ће увести реакцију?

У Рауховој служби.

Поред свега тога, што је целом свету познато кулучење радикалске странке и Ракодцаију и Рауху, имају радикалски новинарски рептили образа, да то поричу. Но радикале је прво Црнковић демаскирао као Раухове слуге, који су своје господаре *насамарили*, уверавајући их, како су они — радикали — јаки у народу, а на изборима тако грозно пропадоше.

Сад и листови данашње хрватско-славонске земаљске владе скидају вео са *измећарске службе* радикала и *Јакова Томића*. Раухови листови изнашају сад на јавност радикалско улизивање Рауху, јер чак ни овоме сада не требају поличичке пропалице радикали.

Ево, шта пише о радикалској служби Рауху осечка »Die Drau«:

„Свакако постоји чињеница, да у црквеном сабору имају радикали апсолутну, да, претежну (?) већину, пак је ради тога *мађарска влада и мислила, да ће помоћу радикалских Срба подржавати владу, а то тим више*, што је Јаша Томић угарском министру-председнику радикале формално пред ноге положио. Радикали су тако били нека врста мираза, *што га је дао министар-председник Векерле бану барону Рауху код његова новог брака с Хрватском*. Јаша Томић, газда радикалски, зајамчио је министру-председнику све српске мандате у Хрватској, отприлике 23 на броју, дакле свакако доста, да се на њему сагради нови владавински систем у Хрватској".

Затим »Драва« приказује радикалску погибију на изборима па вели:

„Многи су људи пророковали ову радикалску судбину, *али у Будимпешти се чврсто веровало Јаши Томићу, а још пре кратког времена био је он* особно призван чак и у министарску седницу. Пошто су се тако радикалске наде посве изјаловиле и изборници напустише радикале, нашао је Јаша Томић за сходно, да из „здравствених обзира" положи улогу радикалског вође. У борби против самосталаца није Јаша Томић пропустио ни једно средство. Игра с радикалима коју су инсценирали Мађари, сасвим је доиграна, прилика је повољна, самосталци би опет могли заузети у земљи онај политички положај, за који су по својој интелигенцији, по својој способности, и позвани. — Надамо се, да ће разумети овај миг."

Као што се види, Раух и његова околина сад *подилазе самосталцима*, не би ли их навели на иступ из хрватско-српске коалиције, као што су натерали радикалске спекуланте на тај иступ. Али самосталци не ће наићи на тај мамак.

Откриће у осечкој »Драви« још је један несумњив доказ више, како су радикали на челу са својим жалосним вођом измећарски служили барону Рауху и његовој тевабији, тим затуцаним непријатељима српског народа. Знао је то српски народ и пре Црнковићева и »Дравина« открића те је за то и судио на изборима измету српског народа: радикалским трбушарима, који хтедоше да се по цену народне будућности зајазе „безусловном благонаклоношћу" и једнога Рауха.

Политички преглед.

— **Угарски сабор.** У јучерашњој седници заступничке куће угарског сабор говорили су против законског предлога о пореви на алкохолна пића хрватски делегати Јован *Бањанин*, Милан *Граховац* и Стеван *Загорац* и румунски народносни посланик Јован *Сучу*, осим њих још и дисиденти Арпад *Бозоки* и Стеван *Пилиши*. За тим је узео завршну реч известилац Павле *Хојчи* те је молио сабор, да одбије све предлоге, који су поднесени у току дебате. То је исто замолио и министар-председник *Векерле*, јављајући уједно, да ће у специјалној дебати предложити неке олакшице при паушалирању порезе на ракију.

ЛИСТАК.

Стијепо Прокопов:

ПРИЈАТЕЉЕВА ИСПОВИЈЕСТ.

Сједим, возим се и мислим.

Мислим и размишљам.

А зар бих могао штогод паметније радити, кад немам баш ниједнога сапутника у колима другога разреда а у одјељењу за непушаче?

Тај је рад у таковим приликама, а при оној шкиљавој свјетиљци, био не само најпаметнији, већ и најјефтинији.

Да, да, најјефтинији!

Човјек, који припада трговачкој струци као ја, мора и на то пазити: шта је јефтино, а шта је јефтиније.

Кадгод сам путовао сâм, увијек сам радио оно, што је најјефтиније: мислио сам о које чем и размишљао. Трговачкој сам струци припао одмах после матуре.

Ах, матура....

Свечано одржасмо испит зрелости, али куд и камо свечаније банкет послије испита.

Испит је текао обично: један од „горњих" пита, а други слушају; један од »доњих« одговара, а други, колико могу, шапћу и бришу из свијести то питање, јер више не ће доћи на ред. При том брисању једни се од ових доњих радују, што је то питање сишло с дневнога реда, јер на њ не би знали ни „ударити", а други се баш због тога питања љуте, јер су на њ најбоље знали да одговоре и све су »слутили«, да ће им пасти у дио та срећа, да се „прославе" пред онако многобројном комисијом.

Тако је прошло три дана и послије тога смо сви као »зрели слободни грађани« одржали банкет.

Позвали смо на банкет и директора и све наставнике. Државнога изасланика нисмо удостојили те части. А шта ће нам и на банкету Кронос? Страшан је био и на испиту. Слуша, како одговарамо, слуша, па наједаред изусти фино: »доста!« Кад он каже: доста, онда си или испливао или — ух, ни сад не смијем на то да помислим.

Нисмо га звали и није дошао. Па да! Могао би се човјек и не одазвати нашем позиву, извињавајући се, да мора отпутовати и другога дана у ком другом мјесту на испиту предсједавати.

Шта? Зар да неко позив „слободних грађана" одбије и да не дође на спремљено славље?

Којешта! То нисмо хтјели да претрпимо и за то га нисмо звали.

Када су позвани по својој уређеној тачности били на окупу, започела је вечера или — банкет.

У почетку је било мало укочености. Тâ за то се и зове банкет.

Ала је то било красно!

Вјероваћете ми, кад вам кажем, да су то били најугоднији часови, што смо их провели са својим наставницима.

Пило се — почело се пивом — јело се, пјевало се и наздрављало до неко доба ноћи.

Неколико је тако угодних часова просто пролетило и наједаред старији поустајаше, захвалише се на части и одоше својим кућама.

Разумије се, да се сваки наставник прије одласка са сваким својим «бившим» учеником пријатељски руковао.

Чудновати су ме осјећаји обузимали при том руковању. Како и не би? Стиснути пријатељски ону руку, која ти је не баш увијек пријатељски биљежила разноврсне оцјене у ону „негдашњу" светињу, што се зове нотес.

Овдје бијасмо пошљедњи пут са својим наставницима, који нису много назили на «тон» наставе и «такт» у понашању према ђацима. А најпослије, и ми смо били обични ђаци — што да кријем?! — јер смо се бринули само за своје предмете и нисмо марили ни за што друго, па ни за политику.

Они одоше а ми остадосмо, да се још мало провеселимо, неки међу нама и да покажу своју „зрелост" — келнерима.

Један је пјевао старе пјесме на нов глас и нове по старом гласу, а мучио нас је и најновијима, које је сад око поноћи спјевао, сложио и одмах изводио. Нико га није могао ућуткати и зато смо пустили, да му никотин и алкохол прекину пјесничку жицу и отупе композиторски дар. Пред зору је некако завршио и пашљедњу пјесму — под стилом — „dormiendo" — или, српски речено: рчући.

Други се опет сјетио свију жалосних згода и незгода и сад је почео да плаче. Што смо га више тјешили, он се све више дерао, док га се неки између нас не окануше.

— Пустите га, нек олакша свом ојађеном срцу, јер ће иначе још и нарицати!

Оставили смо, нек се гуши у својим сузама. И тако нам није много сметао и кварио весеље.

Трећи се опет почео наједаред толико смијати, да смо мислили, е ће се од силнога смијања још и разбољети. Била му је смијешна и празна чаша и пуна флаша и све и сва редом до онога блиједога пикола, који је служио госте најфинијим босанским цигаретама и најскупљим специјалитет-цигарама. Смијао се и смијао и — није се разболио.

Четврти се опет сјетио свију личних увреда, нанесених му за ово осам година. Тај је био најгори. Сад је он хтио, сад на банкету послије матуре — замислите: баш сад! — да разрачунава! Права напаст! Једва га умиримо. Молбе за опроштење и обећања, да ће се »у будуће« према њему »бирати изрази«, учиниште своје и он се некако смири. И сад, кад се сјетим, баш ми је мило, што није дошло до батина. Чини ми се — а тешко да се варам — да мој образ или леђа умало што не осјетише притисак његове »зреле« ручетине.

(Наставиће се).

— **Словачки језик као обавезан наставни предмет.** Острогонски арцибискуп и кнез-примас Клаудије *Васари* издао је наредбу, да се у свештеничком семеништу острогонске дијецезе обавезно предаје словачки језик и то и за свештеничке кандидате мађарског порекла, како би сви свештеници у острогонској дијецези знали језик народа, у чијој су средини те тим боље могли испуњавати своје дужности.

— **Србија.** По вестима из *Београда* нова влада ће бити по свој прилици овако састављена:

Пера *Велимировић* министар-председник и министар грађевина; Андра *Николић* министар иностраних дела; генерал *Стефановић* министар војни; Марко *Трифковић* министар правде и унутрашњих дела; др. *Павловић* министар просвете; Коста *Стојановић* министар привреде; Михаило *Поповић* или Сава *Кукић* министар финансија.

— **Побуна у Мароку.** Као што јављају из Танжера, *Мула-Хафидов* министар спољашњих послова *Си-Ахмед бен Омар* упутио је посланицима страних сила нову ноту, којом им саопштава, да је Мула Хафид ушао у Фес, и којом моли стране силе, да Мулу Хафида признаду за јединог и правог султана. Посланици се ограничили на то, да ту ноту подастру својим владарима.

Борба народносних посланика при прорачунској расправи.

(Наставак).

Ладислав **Лукач**: Ено стадије стварања за време краља Светог Стевана. Свети Стеван је својом генијалношћу и својим родољубивим осећајима увео Угарску у ред европских држава. Па шта је записано у предањима краља Светог Стевана? Regnum unius linguae uniusque nationis fragile et imbecillum est. То је основно начело политичком бићу Угарске, на том се основу подигла те постоји и данас после хиљаду година. Баш с тога и држим, да је најнеродољубивији посао, подрмавати то хиљадугодишње начело, јер народна свест оних милијона, која се оснива на том предању краља Светог Стевана, никад не ће допустити, да се оно уништи због нечијих шовинистичких тлапња.

Ено израза безименог бележника краља Беле, који овако казује основ и резон наше заједнице: Dexteram dantes pactum fecerunt. Промисао је саставила разне народе и народности, али осећај братства треба да нас одржи заједно. Dexteram dantes pactum fecerunt. За што су пружили десницу једни другима? Да једни другима могу одузети народну образованост? Нису тога ради склопили пакт, него ради тога, да заједнички раде на том, да развију просвету и привреду једни других средствима државне власти и да се заједничком снагом боре против заједничког непријатеља, као што је то и било у току векова и као што је то записано у историји Угарске, још пре но што је створен био народносни закон.

Ено документа из времена славнога краља Матије, оног превишњег решења од 25. маја 1465., које вели: Pro parte fidelium nostrorum nobilium valachorum Stephani, Ioannis etc.

То дакле доказује јасно, да су овде постојале народности, а нарочито румунска народност, као племе, као nobilis valachus, не као nobilis hungarus, него као nobilis valachus. Тако стоји у дипломи краља Матије.

Кароль **Кмети**: Не стоји тако! То су били прави мађарски племићи!

Ладислав **Лукач**: Изволите загледати у државну писмохрану! Онде ћете наћи.

Кароль **Кмети**: Рђаво је! Није тако! Било је само мађарског племства!

Ладислав **Лукач**: Племство никад није у Угарској имало народносног значаја. Онда је постојао племићски сталеж. Исто бисмо тако могли говорити о осталим немађарским народима у Угарској. Знамо, можемо црпсти из државног права Угарске, да је било Саског Грофовства, Тамишког Баната, Српске Војводине. Свега тога има у државном праву Угарске.

Кароль **Кмети**: Каква Српска Војводина?! Аустријски апсолутизам!

Ладислав **Лукач**: Шта значи то при расветљавању историје Угарске? Значи то, да је у Угарској фактично постојала конфедерација народа, народности, без имена конфедерације (*Смеј и ларма*). На пример Саско Грофовско, Тамишки Банат, Српска Војводина, Сикулско Ишпанство имали су таква автономна права, која бисмо ми немађарски народи врло радо данас примили као веома важна права. Па да ли је то било на штету Угарске? Није него још! Не само да јој није било на штету, него је то баш и сачињавало јачину Угарске.

Кадгод је била реч о том, да изађу на мегдан ма какву непријатељу, Турчину, Татарину, ма коме, увек су наши претци стајали приправни заједно с Мађарима па су у интересу хришћанске цивилизације славно војевали.

(Наставиће се).

Поносите се, Српкиње, а не дајте се ни ви, Срби!

Чеси су чувени са свог неуморног и успешног отпора против свију душмана народних, а нарочито против насртљивих, безобзирних Немаца и Чивута, а чешке жене испредњачиле су у тој успешној народној борби и испред својих оштрих и одлучних људи.

Разуме се, да је у њих и све остало према томе, па да су и њихова женска друштва на свом месту.

Разуме се, да се у њих све групише, сређује, повезује, тако да свако а нарочито све народне установе једнодушно, једнолико своју дужност врше. У њих се не може нико трајно криво повести, занети, преварити, већ се у свему једнолико смишљено ради и поступа.

И њихова женска друштва имају свој Савез, којим су између себе повезана, ради се јединствено. Тај Савез чешких женских друштава одржаће месеца јула ове године у Прагу свој конгрес, на који треба да и наше Српкиње — колико је могуће многобројније — стигну. Имаће прилике, да се упуте у оном, што треба и нама Србима, а нарочито Српкињама, радити.

А ко је воћа, председница, душа, тога чешког женског покрета и Савеза? Богме Српкиња *Зорка Калић*, која се удала за Чеха Ховорку, председница је, њој је, као најбољој, најспособнијој, најзгоднијој, поверено, њу су изабрале Чешкиње, да им она буде председница, душа, без сумње за то, јер је најбоља међу свима њима. Ето видите ви, који ништа не вредите, па за то ни све остало не цените, што је српско, ето видите како може, како ваља Српкиња, кад види, кад се упути, па према томе просуђујте, шта би наше Српкиње и за Српство учинити могле, да све заједнички раде, да се упуте у народне потребе! Наше Српкиње поносе се и треба да се поносе тиме, ма да нису иначе у народним патријотичним пословима ни из далека стигле своје чешке сестре.

Али једно морамо нашим Српкињама већ сад признати. Док ми, мушке главе, готово друго ништа не радимо, већ у главном само смишљамо, тражимо и цепидлачимо, како да се више и већма између себе посвађамо и раздвојимо, наше Српкиње не ће да знаду за нашу тесногрудост, већ оне у 50 до 60 места наше митрополије основаше српска женска друштва (која се зову: добротворне задруге Српкиња), а у та кола уђоше све ваљане Српкиње без изнимке и разлике, без обзира на то, јесу ли се њихови мужеви мање или више између себе посвађали и искрвавили — бајаги из превелике љубави за Српство.

Ето у томе и толико су и наше Српкиње одскочиле и испредњачиле, а то је врло много, кад се зна, како ми Срби људи не можемо готово ни у чем никако заједно.

Зато предлажемо и желимо и молимо, нека наше Српкиње оду у Праг, нека се поуче, чиме се Чешкиње и њихова друштва баве, нека оснују што пре Савез Српкиња, јер ако нам ни наше жене не нађу бољег посла од овога, што се у нас и између нас ради, зло ће бити, наопако ће бити, упропастићемо се сами — а све бајаги из превелике љубави за Српство, ради превеликог патријотизма.

Привредник.

Феријални курзови.

Као што је познато, многи ученици из основних школа у опште не доносе довољно спреме при ступању у I. разред које средње школе. С тога се често предлагало а и сад предлаже, да такови ученици полажу најпре пријамни испит; но то се обично не ради, већ се ученици примају просто на основу годишње сведоџбе дотичне основне школе. Али доста и бива, да многа деца улазе у средњу школу доста неспремна, те онда тешко успевају.

Тога је уверења и неки учитељ у Загребу, који ових дана јавља у новинама, да ће отворити феријални курз за ону децу, која мисле ступити у средњу школу. Тај би курз отпочео 1. јулија, па би трајао до 1. августа, сваки дан од 9—11 сати, осим среде и празника.

Ми смо се пријатно изненадили, кад смо то читали, јер смо још пре 25 година и ми то исто предлагали, али, као што у нас често бива, без успеха, јер се никако не ће да призна истина, коју пракса потврђује, већ по обичају радије ћемо се узалуд свађати и критиковати, него ли се постарати, да што пре нађемо практична лека невољи, па ма како то изискивало корист школске наставе.

Да би било што више успеха у школи, морају се прописи и наредбе *тачно вршити*, што се опет *без строге стручне контроле* не може ни замислити, иначе мора пасти вредност сваке школе, што се »парадним испитима« не да забашурити.

Том приликом предлажемо дакле, да у свима оним местима, где се нађе деце за средњу школу, учитељи заведу такве приватне феријалне курзове, у којима би се ученици темељније вежбали у *писању*, *рачунању* и *граматичном знању*, што је од особите важности због језика, који се уче у средњим школама, а нарочито у гимназијама. По себи се разуме, да би се од стране родитеља учитељу имао давати прикладан хонорар за његов труд, што је увек много мањи трошак, него кад би због слаба успеха ученик морао да понавља разред.

Што се тиче времена, колико да траје тај курз, то зависи од прилика. Може да траје четири недеље, а може да траје и више, што никако није од штете, већ само од користи.

=

Вести из места и из народа.

Нови Сад, 12. јуна 1908.

— **Археолог Булић у Новом Саду.** Славни научењак европскога гласа и син кршне Далмације, монсињор Франо *Булић*, прелат римске цркве и управитељ археолошког музеја у Спљету, бавио се у нашој вароши. Дон Булић је посетио Нови Сад у свом повратку са научног пута по Србији и Фрушкој Гори. Он је стари пријатељ Срба и поборник слоге између Срба и Хрвата.

— **Овогодишњи испит зрелости на новосадској српској гимназији.** Од 6. (19.) до 11. (24.) о. м. одржан је усмени испит зрелости на овдашњој српској великој гимназији под председништвом патронатског повереника г. А. *Хаџића* и повереника угарске владе, свеучилишног професора г. дра Едварда *Маргалића*. Испит је одржаван сваки дан од осам до дванаест пре подне и од три до седам после подне. Полагало их је свега тридесет и пет кандидата. Успех испита може се означити као похвалан. С *одликом* су положили испит зрелости ова осморица: Зоран *Акшамовић*, Славко *Бокшан*, Ернест *Вајда*, Милорад *Жикић*, Бранко *Илић*, Панта *Јовановић*, Марко *Малешин* и Никола *Мирков*; с *добрим* су *успехом* матурирали ова десеторица: Драгољуб *Јанкелић*, Коста *Мајински*, Милан *Миловановић*, Бранко *Николајевић*, Милош *Петровић*, Лазар *Поповицки*, Антоније плем. *Рогулић*, Иван *Туцаков*, Душан *Шамић* и Гавра *Шијак*; за *зреле* су проглашеми: Максим *Врсјаков*, Димитрије *Вујковић*, Ђорђе *Гајин*, Милан *Гламочлија*, Ђорђе *Живановић*, Миладин *Крстоношић*, Живко *Кумановић*, Сава *Оберкнежевић*, Миленко *Пауновић*, Алимпије *Поповић*, Иван *Поповић*, Милан *Поповић* и Никола *Поповић* из Гарешнице. Тројица су упућени, да поправе из једног предмета испит у месецу септембру а двојица су упућени, да понове цео испит после године дана.

— **Забава матураната.** У допуну јучерашње белешке о забави новосадских матураната саопштавамо, да на ту забаву имају приступа само позвани.

— **Новосадско хришћанско социјално друштво** приређује 15. (28.) јуна т. г. после подне у 4 сата у новосадској стрељачници уз суделовање војничке и циганске глазбе уз игру, светску пошту и т. д. велику летњу забаву. Улазница за особе 80 филилира, за породицу (од 3 особе) 2 круне. Добровољни прилози примају се са захвалношћу. У случају кишовитог времена одржаће се забава 12. јула.

— **Народне Новине.** Изашао је и 5. број Дачићевих *Народних Новина* у Београду са овом садржином: Циганско васпитање, васпитачева забелешка од Срет. М. Аџића, управитеља јагодинске учитељске школе; Здравље наше деце од дра Милоша Ђ. Поповића, лекара; Када умре деци отац, из грађанског законика; Како да се помогнемо, кад траве издаду, од О. П. Лукића, државног економа; Добра пасмина код говеда (са сликама); Грешимо, што не сејемо сочиво (леће); Од човека се није ништа отело (са сликом); Још један начин, да добијемо добро сириште, од Н. Балножана; Сипљив коњ; чему нас живот учи, од М. М. Дачића; Шта пољопривредник ради у јуну; Кратке поуке; Из народа о народу (одломци из писама); Из Србије; По српским земљама; Шта бива по свету; Помозимо науци; Рад на народном просвећивању; Вукошићска земљорадничка задруга и народно просвећивање; Ево како раде прави народни пријатељи; О Народним Новинама (изводи из писама). Пријатељи народног просвећивања и покојници.

Народне Новине излазе крајем сваког месеца, у књигама од 32 стране, увек са сликама. Цена им је: за Србију два, а за све остале земље три динара годишње.

Новости са стране.

— **Педесет година у жалости.** Пуних педесет година живела је у срцу Париза, на сред булвара Poissonière, у својој дивној палати гђа De Previgny тако, да никад није изашла никуд, никад није ни погледала на улицу, никад није пустила ни одјек спољашњег света да продре у њен дом. Пре педесет година, кад њој још није било ни двадесет, удала се за старца, лепа млада човека, кога је љубила е одољивом љубављу а који је на један сахат после венчања напрасно преминуо. После његове сахране је удовица дала позатварати све прозоре на својој палати, спустила је жалузије па је наредила, да никога на свету не пуштају у њену кућу Своју је стару чељад задржала, али тек, пошто се сви заклели, да никад никог не ће пустити до ње нити ће икад њојзи проговорити и једне речи. Тако је живела та удовица, стално одевена у белу свилу, као што је била одевена, кад се венчавала. Прошлог уторника је умрла. Суседи су онда, чудећи се, опазили, да се отварају жалузије, које су биле затворене пуних педесет година и да чељад црним велом превлачи прозоре. Удовица је умрла тако, да није чула ни за француско-пруски рат, ни за комуну, ни за прокламовање треће републике, ни за Драјфусову аферу, па чак ни за автомобиле. Своју палату и своје имање, које износи десет милијона франака, оставила је на то, да се оснује уточиште, у којем ће наћи опскрбе немоћни старци преко шездесет година.

НОВИЈЕ.

Петроград, 11. јуна. Руска је влада дала концесију за изградњу железнице од Москве до Ревеља. Пруга износи 850 километара. У синдикату учествује поглавито иностран капитал.

Техеран, 11. јуна. Козачка бригада шаха перзијског опколила је зграду сабора (меџлиса) и мошеју до ње. Сабор је по шахову налогу позван, да изда неколе чланове, но сабор то одбије. Чланови политичког клуба пуцали су на војнике и неколико ових убили. Онда војска отвори на сабор ватру из пушака и топова. Бомбардовање трајаше до 10 с. у вече. Многи су погубијани и рањени. Војска је пљачкала варош, којом сад влада руски генерал Лијаков. Овај заповеда перзијском коњицом. Вође народњака међу посланицима везани су у ланце и леже пред шахом.

Загреб, 11. јуна. За данас сазвата скупштина загребачке жупаније прошла је врло бурно. На дневном реду беше полагање заклетве Раухова вел. жупана Вучетића. У име жупанијских представника, који припадају хрватско-српској коалицији, протестовао је др. Валентековић против полагања заклетве, јер је ово противуставна. Поджупан Жепић одговара да ће он ипак примити заклетву од жупана.

Кад вел. жупан Вучетић уђе у дворницу, коалиција га дочека заглушљивом виком и увредљивим узвицима. Један део скупштинара напусти дворницу уз вику: „Апцуг!“ и певање песме: „O, du lieber Augustin!“, коју је отпочео заст. др. Едо Лукинић. После заклетве врате се скупштинари у дворницу, те су за време говора Вучетићева овом непрестано упадали у довикивали му: »Брифтрегер!« (Писмоноша!) Марко Милеуснић је викнуо: »Не ћемо ићи за мађарским жупаном!« У највећој узрујаности скупштина се разишла вичући: Доле с Вучетићем!

ТЕЛЕГРАМИ
уредништву »БРАНИКА«.

Угарски сабор.

Будимпешта, 12. јуна. (Заст. кућа.) Примљен је зак. предлог о порези на спирит. Одбијен је предлог Ђ. Нађа, да се влади изрече неповерење. За тај предлог гласали су: левичари, народносњаци и хрв. делегати. (Владинци вичу: Лепо друштво!) Долази специјална расправа.

Тобожња криза у Аустрији.

Беч, 12. јуна. Вест, као да министар-председник барон Бек због тешкоћа са порезом на алкохолна пића а министар железница Держата због диференција у погледу подржављења чешке северне железнице мисле да одступе, не обистињава се.

Криза у Србији.

Београд, 12. јуна. Покушај Пере Велимировића, да састави нов фузијонашки кабинет, није пошао за руком. Велимировић је конферисао са вођама самосталаца, који прете да ће опструјисати, јер не би дошло до новог система. Уједно су изјавили, да никојој фузијонашкој влади не ће допустити, да продре с апанажом и с трговачким уговором с Аустро-Угарском.

Догађаји у Перзији.

Техеран, 12. јуна. Шах је изјавио, да је парламенат распуштен. Осамдесет и седам опозицијонараца предани су преком суду због велеиздаје. Осамнаест коловођа су одмах погубљени. Енглеска и Русија нису раде да се мешају у унутрашње прилике Перзије.

Тавриз, 12. јуна. Јутроссе сударили устаници са шаховим присташама.

Техеран, 12. јуна. Војска пази на уласке у енглеско посланство, да поубија бегунце.

Велика несрећа на мору.

Коруња, 12. јуна. Пароброд »Лараш« је испловио из Вига, но одмах удари о стену и брзо потоне. 154 путника се удавило, 61 је спасено.

Руски прекор Србији.

Софија, 12. јуна. Русија је енергично прекорела српску владу, што не стаје на пут македонским четама. Није искључено, да ће Бугарска бити присиљена на рат против Србије. (Ако је ова вест истинита, онда се г. Извољски обратио на рђаву адресу. Упутније би било, да је прекор адресован на бугарску владу у Софији. — Ур. „Бр.“).

Уметност.

Две нове српске музикалије.

Новосадско-карловачки књижарник Светозар Ф. *Огњановић* латио се у добри час, да од времена на време обогати сиромашну српску гласовирску и певачку литературу по којим прилогом из пера српских композитора. Тако је пре неки дан као прва свеска те *едиције Огњановића* изашло пет српских народних песама у аранжману младога коровође старом земунском певачком друштву Петра *Коњевића-Божинског*. Песме су те, осим прве („Под пендером“) а нешто и четврте («Купи ми, бабо....“), које су прорачунане на повиши сопран или висок тенор, удешене за средњи глас и лако се дају певати. Штета је само, што је пратња, нарочито у четвртој (»Ветар душе....«), таква, да ставља повеће захтеве на свирача. Једноставнија би пратња ту одговарала боље, јер не би одбијала скромније акомпањатере. Овако ће се ијоле слабији свирач дуго премишљати, док ће сести за гласовир, да прати било себе било друге. Оне силне тридесетдвојине у трећој песми, ма да су и у темпу Andante ma non tanto, и уз њих они многи тремоли и за десну и за леву руку не могу одушевити обична свирача — а такви су наши свирачи просеком — на окорну борбу са техничким тешкоћама. Иначе ова збирка песама заслужује хвалу и препоруку.

Друга композиција, коју је мимо своју едицију издао Огњановић, јесте стара, шездесетих година минулог века свуд по Српству у певачким дружинама с особитим ефектом свагда певана даворија покојног Стевана Владислава *Каћанског*. »Где је српска војводина....« у присталој композицији покојног Аксентија *Максимовића*. Песма је удешена за мушки збор, но даје се лепо и лако свирати и у гласовир. Искреном се добродошлицом може само поздравити та једра и громка српска песма те ваља данашње српске певачке дружине да је приме, односно успоставе у свој репертоар. Са ње зацело не ће бити постидне. Она ће им дати и добродошле прилике, да се одушеве за Српство и све, што је српско. У то име препоручујемо и ову музичку работу српском свету, а нарочито певачким дружинама, и с радошћу изгледамо и остале лепе композиције покојног Аксентија, које је наумио све да изда предузетни Огњановић.

Цена је обема музикалијама — и према лепој и укусној им изради код Енгелмана и Милберга у Лајпцигу — одиста незватна, свакој само једна круна, куд и камо мања, него валцерима из бечких оперетâ, што се моди за љубав свирају по нашим кућама.

М.

Управник: **Др. Мих. Полит-Десанчић.**
Одговорни уредник: **Јанко Перић.**

ОГЛАСИ.

Жових јубиларних
100 крунаша
у злату
може се добити уз малу доплату
у Мењачници Централног Кредитног Завода д. д.
363 7— **у Новом Саду.**

Стечај.

Овим се расписује стечај за бушење једног **артеског бунара** у унутрашњости Бачфелдварске општине.

Условија: Извађање 25 литара воде без муља по минуту и то: 30 центиметера изнад површине земље, у ком случају ће се цела подузетна свота исплатити.

Са кауцијом снабдевене и затворене писмене понуде имају се до 20. јула п. н. к. т. г. поднети.

Бачфелдвар 18. јуна 1908.

375 (3—3) **Поглаварство.**

Српским родитељима.

Почетком школске године 1908./1909. премешта потписана женска Задруга своје **девојачко васпиталиште** у свој сопствени нови дом — задужбину својих племенитих добротвора **Лазара и Софије Дунђерски.**

Дом овај лежи у средини престонице, у најздравијем крају, у Вацкој улици под бројем 66. преко пута варошком мађистрату и српској пештанској цркви а **на средокраћи оближњих виших девојачких школа и женских гимназија; близо стручним школама и универзитету.**

У дому васпиталишта има свих просторија модерних васпиталишта: 3 спаваонице са успремама, и 3 собе за васпитатељице; пространа ручаоница; 4 собе за учење и вежбање музике, 1 дворана за гимнастисање и играње, 1 дворана за ручни рад; болница са купатилом и собом за нудиљу; 3 купатила за здраве питомице, стан за Управитељицу и послугу; канцеларија за управни Одбор и питомачки врт. Васпиталиште је намештено лепо и удобно да може примити и угодно сместити **30 питомица.**

Према томе част је Одбору умолити:

оне поштоване српске родитеље, који су ради дати своје кћери почетком школске године 1908/1909. у наше девојачко васпиталиште и то тако, да оне из васпиталишта иду редовно и у овдашње јавне средње и више школе, да нам то пријаве **најдуже** до 30. јуна по римском о. г., и **да означе оне школе**, које желе да им кћери полазе, да бисмо им могли и место у нашем васпиталишту и упис у разред (дотичне школе за времена осигурати За ове питомице, које морају бити по програму нашег васпиталишта опремљене, плаћа се нама годишња пристојба од 800 круна **а осим тога и школарина дотичне средње и више школе** — управи те школе. Питомице, које ступају у завод ваља да понесу собом лекарску и школску сведоџбу

Све обавештаје даје и програме васпиталишта на захтевање родитеља шаље девојачко васпиталиште Св. Мајке Ангелине (Budapest, IV., Váczi-utcza 66. II. em.)

Олга С. Јовановић
председница.

223 37—50

Милица Борота пл. од Трстенице
Управитељица Завода С. М. А.

=ОБЈАВА.=

Част ми је поштованим мојим гостима и публици како овде у месту, тако и у околини, до повољног знања ставити, да у мојој са добрим пићем и изврсним јелом као и гостинским собама, снабдевеној гостионици и свратишту од данашњег дана дневно правим и печем свеже тазе

ћевапчића
и
ражњића.

Препоручујући се благонаклоности а молећи за многобројну посету, бележим се 388 1—4

Са поштовањем
ПЕТАР ПИРОШКИ,
гостиничар код »три круне«
у Новом Саду.

ПРОМЕСЕ
Аустријских кредит. срећака
од 1858. год.

ГЛАВНИ ЗГОДИТАК
К 300,000·—

1 згодитак од К 60.000·—, 1 згодитак од К 30.000·—, 2 згодитка по К 10.000·—, 2 згодитка по К 4000·—, 3 згодитка по К 3000·—, згодитка по К 2000·— и 35 згодитака по К 800·—.

Жребање 1. јула.

☛ **Цена К 18·—** ☚

Бечко комуналних срећака
ГЛАВНИ ЗГОДИТАК
К 400,000·—

1 згодитак од К 20·000·—, 1 згодитак од К 10.000·—, 5 згодитака по 200·— и 12 згодитака по К 500·—

ЖРЕБАЊЕ 1. ЈУЛА.

Цена К 15·—

Обе промесе за К 32·—

издаје

Мењачница Централног Кредитног Завода
д. д. у Новом Саду.

Поштом шаљемо промесе, само кад нам се новац унапред пошаље. Поред цене треба послати још 35 пот. за поштарину. 349 12—

Хотел „БЕЛА ЛАЂА"
ЂУРЕ ЗУРКОВИЋА Нови Сад,
модерно са свима удобностима удешен, најподесније место за састанке странаца, са изврсном кујном и најбољим пићем.
Точи прастаро
(urquell) **ПИЛЗАНСКО ПИВО.**

Штампарија деоничарског друштва „Браника“. Власник и издавалац: деоничарско друштво „Браник“.